

δεχόμενοι ἄλλας ἐξαιρέσεις εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην παρ' ἐκείνας, αἵτινες ἐκ τοῦ νόμου πηγάζουσι, χαρακτηρίσας δ' ἀφ' ἐτέρου σιωπηλῶς καὶ καταδικάσας ἐμμέσως τὰς διαφόρους παραβιάσεις, αἱ ὁποῖαι γίνονται πολλάκις ὑπὸ προσώπων ἐνοουόντων νὰ ἐξασκῶσιν ἰσθμίων καὶ διηνεκῆ ἐπὶ τῶν ἄλλων κηδεμονίαν, καὶ ἐν οἷς καταλέγονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ πενθεραὶ, πολλάκις δὲ καὶ αἱ σὺζυγοί.

Σ. ΚΕΠΕΤΖΗΣ δ. ν.

ΚΡΗΤΙΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

ΤΑ ΧΑΝΙΑ

Τὰ Χανιά, ἡ πρωτεύουσα τῆς Κρήτης, κεῖται ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας τῆς νήσου, εἰς τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν τοῦ εὐρυχώρου κόλπου, ὃν σχηματίζουν τὰ ἀκρωτήρια Ροδωποῦ καὶ Ἀκρωτήρι. Ἡ ἀποψὶς τῶν Χανίων καὶ τῶν περιχώρων αὐτῶν εἶνε ἐκ τῶν μαγευτικωτέρων. Μακρῶθεν ἡ πόλις παρουσιάζει γραφικὴν εἰκόνα μὲ τὰς ὑψηλὰς χρωματιστάς τῆς οἰκίας, ἀφ' ὧν ἐξέχει τὸ κωδωνοστάσιον τῆς Τριμάρτυρος καὶ οἱ λευκοὶ μιναρῆδες τῶν τζαμιῶν, οἵτινες ὑψοῦνται εἰς τὸν διαυγῆ ὀρίζοντα ὡς ἀλεξικέραυνα. Ἐκ τοῦ μέρους τῆς θαλάσσης ζώνεται ὑπὸ τοῦ κεραμόχρου ἐνετικοῦ τείχους καὶ τῆς λευκῆς ταινίας τοῦ προβάλου τοῦ λιμένος, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου ὑψοῦται κατάλευκος ὁ φάρος.

Ἡ πόλις κεῖται ἐπὶ ἐδάφους χαμηλοῦ, ἡρέμα ὑψουμένου εἰς δύο γηγόρους, ἐπὶ τοῦ ἐτέρου τῶν ὁποίων κεῖται τὸ Διοικητήριον, εὐπρόσωπος ξυλινῆ οἰκοδομὴ μὲ εὐρατειαν θῆν ἐφ' ὅλου τοῦ κόλπου τῶν Χανίων. Ὁ δὲ λιμὴν κατέχουν ἐλόκληρον τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν πλευρὰν τῆς πόλεως εὐρύνεται μεταξὺ τῶν εἰρημένων δύο ὑψωμάτων εἰς στρογγύλην λεκάνην, εἰς τὰ ὕδατα τῆς ὁποίας κατοπτρίζεται γραφικὸν ἡμικύκλιον ὑπορόφων καὶ ποικιλοχρόων οἰκιῶν.

Πρὸς ἀνατολὰς, ἀμέσως ἔξωθεν τῆς πόλεως, ἐπὶ ἀμυδάους ἐκτάσεις, φαίνονται ὡς μαῦροι βόμβυκες αἱ καλύβαι τῶν Βεγγαζίων καὶ οἱ οἰκίσκοι οἱ ἀποτελοῦντες τὸ ἀρκούντως πολυάνθρωπον προάστειον Κοῦν-καπισί. Περαιτέρω δὲ ἐπὶ τῆς τραχείας κλιτύος τοῦ Ἀκρωτηρίου ἐκτείνεται τὸ γνωστὸν προάστειον Χαλέπα, τοῦ ὁποίου αἱ λευκαὶ οἰκίαι περιβάλλονται ὑπὸ δένδρων καὶ ἀγροκηπίων. Στρέφοντες τὸ βλέμμα πρὸς δυσμὰς βλέπομεν τὴν στενὴν λεκάνην ἣν διαρρέει ὁ χείμαρρος Κλαδισῆς, μικρὸν δὲ περαιτέρω ἀρχίζει σειρὰ ὑψωμάτων κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, ἐφ' ὧν κεῖνται τὰ χωρία Ταράτσος, Γαλατᾶς, Σταλᾶς, Ἁγία Μαρίνα καὶ Πλατανιάς, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ νησίς Θεόδωρου. Ἡ περαιτέρω ἀκτὴ ἐκτείνεται ἐμάλῃ καὶ εὐθείᾳ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ροδωποῦ, τὸ ὁποῖον προχωρεῖ βαθύως εἰς τὴν θάλασσαν ἐν σχήματι σπάθης, διὸ καὶ ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν Spada.

Πρὸς νότον ἐκτείνεται ἡ πεδιάς, διαστίζομένη ὑπὸ κήπων, μετὰ μικρὸν δὲ κοιλαιομένη εἰς ἐπίμηκες λεκανοπέδιον διήκον ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυ-

σμὰς. Τὰ ἐκατέρωθεν τῆς πόλεως ὑψώματα δίδουσιν εἰς τὴν ὅλην πεδιάδα σχῆμα γεωμετρικοῦ τραπεζίου, τοῦ ὁποίου τὴν βᾶσιν ἀποτελοῦσιν οἱ πρόποδες τῶν Λευκῶν Ὀρέων, ἅτινα ὑψοῦνται ἀποτόμως ἀποσφράσσοντα διὰ τῆς ἐπιβλητικῆς αὐτῶν μάζης τὸν πρὸς νότον ὀρίζοντα.

Ἡ πεδιάς τῶν Χανίων ἔχει πολλὰς καλλονὰς καὶ εὐλόγως ἐκίνησε τὸν ἐνθουσιασμὸν πάντων τῶν ἐπισκεφθέντων αὐτὴν ξένων. Τὸ μέγιστον μέρος αὐτῆς καλύπτεται ὑπὸ ἐλαιῶνων καὶ περιβολίων, ἐν οἷς θάλλει ἡ πορτοκαλλέα ἐν ἀφθονίᾳ καὶ τὰ ἄλλα ἐσπεριδοειδῆ δένδρα. Διὰ μέσου δὲ τοῦ πρασίνου φυλλώματος τῶν δένδρων προκύπτουσι φαιδραὶ ἐπαύλεις, ἀνήκουσαι εἰς τοὺς βέηδας τῶν Χανίων.

Οἱ πρόποδες τῶν ὀρέων ἀπέχουσι τῆς πόλεως μίαν μόλις ὥραν. Ἐπ' αὐτῶν δὲ κεῖνται δυσσχαρῶς χωρία ἀπέναντι τῆς πόλεως, καὶ ἐλίγον τεσμακώτερον ἡ ἱστορικὴ θέσις Μπουτσουναρία, ἀφ' ἧς πηγάζει τὸ ὕδωρ τῶν Χανίων. Αἱ διασφαγαὶ τῶν ὀρέων ἀποτελοῦσιν αὐλῶνας δροσερωτάτους, σκιαζομένους ὑπὸ πέλωριων πλατάνων, ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ὁποίων διὰ μέσου μυρσινῶν καὶ νηρίων κελαρύζουσι δροσεροὶ ρύακες καὶ ἀντηχοῦσιν οἱ γλυκεῖς τῆς ἀηδόνης λαρυγγισμοί. Ἐν μᾶ τῶν συναγγειῶν τούτων σώζεται ἐπὶ περιόπτου ὑψώματος μικρὸν ἐνετικὸν φρούριον, Κάστελλος ὀνομαζόμενον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου φαίνεται ὡς ἐν πανοράματι ἐλόκληρος ἡ πεδιάς, ὁ λιμὴν τῆς Σούδας, πρὸς ἀνατολὰς, εἰς τὸ ἄκρον τῆς πεδιάδος, τὰ χωρία τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ ὁ γλαυκὸς κόλπος τῶν Χανίων.

Μετὰ τὴν γενικὴν ταύτην σκιαγραφίαν ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν πόλιν. Τὰ Χανιά κεῖνται περίπου ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Κυδωνίας, λέγομεν δὲ περίπου, διότι τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ κεῖνται τὰ Χανιά ἐσχηματίσθη δι' αὐτομάτου προσχώσεως, συνελεῖται τοῦ περιέρχου γεωλογικοῦ φαινομένου, ὅπερ περιέγραψεν ὁ Ἄγγλος πλοίαρχος Spratt. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς νήσου ἔχουσιν ἀνυψωθῆ εἰς τρόπον ὥστε τῶν ἀρχαίων πόλεων οἱ λιμένες ἀπεχερσώθησαν. Ἀνασκαπτομένων δὲ πρὸ ἐτῶν τῶν θεμελιῶν οἰκίας τινὸς εἰς τὸ μέσον τῶν Χανίων ἀνεκαλύφθησαν ἔχνη βυθοῦ θαλάσσης, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως κατὰ μέρη μέρος ἐκαλύπτετο ἄλλοτε ὑπὸ τῆς θαλάσσης.

Πότε ὁμως ἀκριβῶς ἐκτίσθησαν τὰ Χανιά εἶνε ἄγνωστον. Πιθανὸν ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι καὶ ἡ πόλις αὕτη, ὡς ὁ Χάνδαξ, ἐκτίσθη κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ὑπὸ τῶν Ἀράβων, οἵτινες τὴν ὠνομάζον Ράμπτ-ἐλ-Δζόμπν. Κατ' ἀρχὰς δὲ καθ' ἕνα τὰ φαινόμενα ἡ πόλις περιορίζετο εἰς τὴν σημερινὴν συνοικίαν Καστέλλι, τὴν ὁποῖαν οἱ Ἐνετοὶ ἐτείχισαν ἐπισκευάσαντες ἴσως ἐρειπωμένον ἀραβικὸν τεῖχος. Τὸ τεῖχος τοῦ Καστελλιοῦ διατρεφεῖται ἐν μέρει μέχρι σήμερον μὲ δύο πύλας. Ἐπὶ τοῦ θολώματος τῆς μίξ τούτων ἀνεκαλύφθη πρὸ τινῶν ἐτῶν, καταπεσόντος μεταγενεστέρου κονιάματος, τοιχογραφία βυζαντινῆς τέχνης, παριστώσα τὴν Παναγίαν. Ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ κεῖται τὸ Διοικητήριον ἀκριβῶς εἰς ἣν θέσιν ἔκειτο τὸ παλάτιον τοῦ Ἐνετοῦ διοικητοῦ ἐνταῦθα δὲ ἦσαν καὶ τὰ πλεῖστα τῶν μεγάρων

τῶν Ἐνετῶν πατρικίων, ὧν τινα διατηροῦνται ἐν μέρει μέχρι σήμερον.

Τὰ Χανιά περιβάλλονται ὑπὸ ὑψηλῶν καὶ παχέων τειχῶν, κτισθέντων ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν τὸ 1252 καὶ θαυμασιῶς διατηρουμένων μὲ τὰς ὑψηλάς τιν ἐπάλλξεις καὶ τὰ τεράστια ἀναχώματα. τὰ ὁποῖα ὑλοῦνται ὡς βουνά. Τὰ τεῖχη ταῦτα ἔχουσι πολλαχοῦ εὖρος πλέον τῶν ἑκατὸν ποδῶν· ἀποτελοῦσι δὲ τερπνὸν μέρος περιπάτου πρὸ πάντων τὴν Παρασκευὴν, ὅτε παίζει ἡ στρατιωτικὴ μουσικὴ ἐπ' αὐτῶν. Τότε βλέπει πλῆθος Ὄθωμανῶν περιφερομένων μὲ βήμα νοητὸ ἐπὶ τῶν τειχῶν ἢ καθημένων ἐπὶ τῶν γλοερῶν ἀναχωμάτων. Ἐνιαχοῦ ἔχουσι οἰκοδομηθῆ ὑπὸ τῶν Ὄθωμανῶν μικροὶ στρατῶνες καὶ ἐνδιαιτήματα τῶν ἀξιωματικῶν μετὰ κηπαρίων, σιῶδων πλεκτῶν καὶ ἀνθῶνων. Καὶ βράδου-βράδου, ὅταν ὁ δῦον ἦλιος χρυσοῖν τὰς ἐπάλλξεις, ἀκούεται τὸ μελαγχολικὸν ἄσμα Τοῦρκου τινὸς στρατιώτου, ὅστις καθήμενος ἐπὶ τῆς ὀφρύος τοῦ τείχους ἀναπολεῖ ἐν νοσταλγίᾳ τὴν πατρίδα του.

Τὸ φρούριον ἔχει τρεῖς πύλας, ἀλλ' ἡ τρίτη διατηρεῖται κλειστή. Περιβάλλονται δὲ τὰ τεῖχη ὑπὸ βαθείας καὶ εὐρυχωροῦ τάφρου, ἧτις ἔχει μετατραπῆ εἰς λαχανοκήπους.

Ἐπειδὴ ὁ χώρος τῆς πόλεως εἶνε στενὸς καὶ ἀνεπαρκής, πᾶσαι σχεδὸν αἱ οἰκίαι εἶνε τρίοροφοι καὶ τετραόροφοι, αἱ δὲ ὁδοὶ στεναὶ καὶ ὑγραί. Ἐνεκα δὲ τῆς στενοχωρίας ταύτης, ἡ πόλις τείνει ν' ἀποσεισῆ τὸν βαρὺν κλιῶν τῶν τειχῶν καὶ νὰ ἐπεκταθῆ εἰς τὰ περὶξ. Καὶ ἤδη ἔξω τῆς νοτίας πύλης ἐκτίσθησαν καὶ λειτουργοῦσι πολλὰ ἐργαστήρια. περαιτέρω δ' ἐκτίσθησαν καὶ τινες οἰκίαι.

Οἱ συνήθεις περίπατοι τῆς πόλεως εἶνε ἡ προκυμαία, ὁ δημόσιος κήπος, ὅστις κείται ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἡ ὄραία λεωφόρος, ἧτις συνδέει τὴν πόλιν μὲ τὸν λιμένα τῆς Σούδας. Ὁ λιμὴν οὗτος ἀπέχει τῶν Χανιῶν ἐν τέταρτον μόλις τῆς ὄρας δι' ἀμάξεις, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ἐκ τῆς πόλεως ἕνεκα τῶν ἐπιπροσθούτων ὑψωμάτων τοῦ Ἀκρωτηρίου.

Κατὰ τὴν ἐπίσημον ἀπογραφὴν τοῦ 1881 τὰ Χανιά εἶχον 13,812 κατοίκους, ἐξ ὧν 9,469 Ὄθωμανοί, 3,477 Ἕλληνες, 485 Ἰσραηλίται, 159 Καθολικοὶ καὶ ὀλίγοι Διχαρτυρόμενοι. Σήμερον δὲ ὑπολογίζεται ὅτι ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 16—17,000.

Ἐκ τῶν Μουσουλμάνων πλέον τῶν 1500 εἶνε Βεγγάζιοι. Οἱ Ἀφρικανοὶ οὗτοι μετηνάστευσαν εἰς Κρήτην πρὸ 25 περίπου ἐτῶν ἕνεκα τοῦ συμβάντος ἐν τῇ πατρίδι των λιμοῦ, βῆθμυδὸν δέ, ἐλθόντων καὶ ἄλλων, ἐσχηματίσθη ἀρκετὰ πολυάνθρωπος συνοικισμὸς παρὰ τὴν Πύλην τῆς Ἀμμου (Κουνκαπισί), τοῦ ὁποῖου αἱ ἀχύρινοι καλύβαι μεταμορφοῦνται μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς λιθοκτιστοὺς οἰκίας. Οἱ Βεγγάζιοι ἀφωμοιόθησαν ἐντελῶς σχεδὸν κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἱματισμὸν μὲ τοὺς ἐντοπίους, ὁμιλοῦντες ὡς μητρικὴν γλῶσσαν τὴν Ἑλληνικὴν. Αἱ κόραι, αἵτινες εἶνε νοστιμώταται μελαχροιναί, μὲ ὀφθαλμοὺς λαμπροὺς, ἐγκτελιπον τὸ ἀφρικανικὸν ἔθιμον τοῦ στιγματισμοῦ τοῦ προσώπου διὰ βελονῶν καὶ μελάνης, ἐνδύονται δ' ὡς αἱ Ὄθωμανίδες τῆς κατωτέρας τάξεως. Οἱ ἀν-

δρες εἶνε πάντες ἀγχοφόροι ἢ νεροκουβαληταί, οἱ δὲ παῖδες εἶνε οἱ λούστροι τῶν Χανιῶν.

Ἐκτὸς τῶν Βεγγαζίων ὑπάρχουσι ἐν Χανίοις καὶ ὀλίγοι Αἰθίοπες, ἄλλοτε δούλοι τῶν ἀγάδων ἢ ἀπόγονοι δούλων, οἵτινες, πιστοὶ παραμένοντες εἰς τὰ ἔθιμα τῶν πατέρων αὐτῶν, ἐορτάζουν τὴν Πρωτομαγιάν δι' ἄλλοκοτῶν χορῶν καὶ οὐρλιασμῶν.

Ἐν Χανίοις ἐνεργεῖται σπουδαῖον ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον. Δυστυχῶς ὅμως τὸ ἐμπόριον ἐκφεύγει ὀσημέραι ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Χριστιανῶν περιερχόμενον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὧν ἡ μικρὰ κοινότης ἔφθασεν εἰς ἰκανὴν ἀκμὴν, προσδεύει δὲ πάντοτε. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ὄθωμανοί, οἱ ὅποιοι δὲν διακρίνονται ἐπὶ ἐμπορικῇ εὐφυίᾳ, δεικνύουσι μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Ἡ χριστιανικὴ κοινότης διατρεῖ κατώτερα σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ γυμνάσιον. Ὅμοίως δὲ καὶ ἡ τουρκικὴ κοινότης, εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ὁποίας διδάσκεται καὶ ἡ ἑλληνικὴ. Οἱ ἐβραϊστικαὶ δὲ ἐπίσης διδάσκονται πρὸς τὴν μητρικὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Τὰ Χανιά ἠλώθησαν τὸν Αὐγούστον τοῦ 1645 μετὰ δίμηνον πολιορκίαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτᾶν Ἰσραήμ· μετὰ τὴν κατάκτησιν δὲ τῆς ὅλης νήσου ἐγένοντο ἔδρα ὑποδιοικητοῦ, διοικοῦντος τὸ δυτικώτερον τῶν τριῶν διαμερισμάτων τῆς νήσου. Ἀλλὰ τὸ 1850 μετηνέχθη εἰς αὐτὴν ἡ ἔδρα τοῦ γενικοῦ Διοικητοῦ καὶ ἔκτοτε διατελεῖ πρωτεύουσα τῆς νήσου.

I Δ. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ

Α Ν Ω Κ Α Τ Ω

ΘΑΥΜΑΣΙΑ ΤΟΡΠΙΛΛΗ

Κατ' αὐτὰς ἐδοκιμάσθη ἐν Χάρδη νέον εἶδος ἡλεκτρικῆς τορπίλλης, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει πάσας τὰς γνωστὰς τορπίλλας κατὰ τὸ εὐχέριστον καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητά. Ἡ τορπίλλη Σίμς Ἐδισων, ὡς ὀνομάζεται, ἀποτελεῖται ἐκ κοίλου χαλκίνου κυλίνδρου 9 μέτρων μήκος, ὅστις κρύπτεται εἰς βάθος τριῶν περίπου μέτρων ἐν τῷ ὕδατι. συγκατεῖται δὲ διὰ χαλυβδίνων ἐλασμάτων ἀπὸ ἐλαφρᾶς σχεδίας ἐπιπλοῦσης, ἡ ὁποία δεικνύει τὴν διεύθυνσιν τῆς ὑποβρυχίου τορπίλλης. Ἡ τορπίλλη εἶνε ἐπιμήκης, ἀπολήγουσα εἰς ὀξυτάτον ἄκρον ἵνα κατανικᾷ τὰ ἐπιπροσθούντα ἐμπόδια. Εἰς τὴν ὀπισθίαν ἄκρην φέρει ἔλικα· διαίρειται δὲ τὸ εσωτερικὸν αὐτῆς εἰς τέσσαρα μέρη· καὶ εἰς μὲν τὸ πρόσθιον εἶνε ἡ ἐκρηκτικὴ ὕλη, τὸ δὲ δεύτερον εἶνε κενόν, εἰς τὸ τρίτον ἐλίσσεται ἡλεκτρικὸν σύρμα, καὶ εἰς τὸ τελευταῖον ὑπάρχει μικρὰ δυναμοηλεκτρικὴ μηχανὴ καὶ τὸ πηδάλιον.

Λειτουργεῖ δὲ ὡς ἑξῆς: Τὸ ἄκρον τοῦ σύρματος τῆς τορπίλλης εἶνε δεδεμένον εἰς τὴν ξηρὰν συγκοινωνοῦν μετὰ δυναμοηλεκτρικῆς μηχανῆς Διαβιβάζομενον δὲ τὸ ἡλεκτρικὸν ρεῦμα ἐκ τῆς δυναμοηλεκτρικῆς μηχανῆς διὰ τοῦ σύρματος ἐνεργεῖ ἐπὶ τῆς δυναμοηλεκτρικῆς μηχανῆς τοῦ τρίτου διαμερισματος τῆς τορπίλλης τὴν θέτει εἰς περιστροφικὴν κίνησιν, αὕτη δὲ πάλιν κινεῖ τὴν ἔλικα καὶ ἡ τορπίλλη προχωρεῖ ἐξελίσσουσα τὸ καλῶδιον.